

Har den sakliga debatten någon framtid?

Karin Noomi Karlsson diskuterar ett missbrukat begrepp.

INTRESSET FÖR RETORIKÄMNET har varit stort under många år och otaliga är de studieförbund, privata utbildningsinstitut, universitet och högskolor som ger kurser i retorik. Snart sagt varje föreläsare erbjuder retorik med vinkling mot alla upptänkliga områden. Det verkar inte finnas någon gräns för tillämpningen av retorikämnet. Det borde i praktiken innebära att folk numera är mer pålästa om retorik än vad man var för ett par decennier sen. Och om folk är mer pålästa än förr så borde också diskussioner och debatter hålla en generellt högre kvalitet. Men så är alls inte fallet och frågan är varför vi inte ser en generellt högre nivå på debatterna än vad vi faktiskt gör.

Förklaringen är både enkel och nedslående. Sanningen är den att faktaresistens, konspirationsteorier och fake

news genomsyrar och förgiftar debattklimatet numera. När snart sagt varenda människa med tillgång till en dator (eller smartphone) kan starta en egen blogg helt utan kostnad så hamnar vi i ett läge där all information på nätet riskerar att ses som jämförbar och korrekt. Det räcker med att gå till den debattstorm som har pågått i kölvattnet på mässlingsutbrottet i Göteborg nyligen.

Vaccinationsmotståndares uttalanden ges ofta samma utrymme som forskares dito i medierna. Journalisterna gör ett klassiskt retoriskt misstag här. I sin iver att låta alla komma till tals på samma villkor orsakar man omedvetet en så kallad falsk balans. Det gör att vetenskapligt baserade argument har svårt att nå fram i mediebruset. Forskningsresultat är inte lika publikdragande som någons privata blogg med sensationsskriverier. Vi har alltså hamnat i en situation där det privata tyckandet jämföras med fakta och det saboterar all möjlighet till en seriös debatt.

En av de mest grundläggande sakerna inom argumentationsteknik är att skilja på sak- och värdeargument där sakargumenten baseras på fakta medan värdeargumenten baseras på tyckande. Det här är något som alla retorikstudenter ska lära sig redan på grundutbildningsnivå. För att man ska kunna komma fram till en hållbar slutsats, eller för att man ska kunna enas i någon form av konsensus så måste man använda sig av sakargument. Det privata tyckandet har ingen plats i en seriös argumentation, i alla fall inte som annat än ren utsmyckning och förstärkning av känsloläget.

När diskussionen kommer att handla om tyckande så går det inte att komma fram till någon slutsats om man inte redan tycker likadant. Personer som baserar sin argumentation på värdeargument är inte mottagliga för logiskt resonerande eller för att pröva sina ståndpunkter mot de fakta som presenteras i målet. De har redan bestämt sig för vad de tycker är sant och den skutan vänder man inte så lätt. Diskussioner av det här slaget tenderar att urarta till att handla om rena personangrepp istället för sakfrågor och motståndarsidan förlöjligas ofta med nedlåtande kommentarer och misstänkliggöranden av olika slag. I svallvågorna efter detta dör debatten ofta ut, för vem orkar delta i en diskussion som inte leder någonstans?

Ett påstående blir inte sant bara för att många personer tycker att det är sant. Det är ett argumentationsfel som kallas fallasi. Om du kommer med ett påstående så ligger hela bevisbördan på dig, det vill säga att du själv måste kunna presentera hållbara, relevanta bevis för att det du påstår är sant stämmer med verkligheten.

Glädjande nog har ett flertal större tidningar valt att

satsa på artiklar om källkritik och vetenskaplighet. ”Gammelmedia” har den stora fördelen att de kan granska vad som går i tryck och styra innehållet mot att vara korrekt. Om man vill behålla sin trovärdighet så gäller det att ha kollat sina fakta både en och två och tio gånger innan man skickar texten till trycket. Att det ändå smyger sig in faktafel och konspirationsteorier här och var har bland annat Metros Viralgranskaren kunnat visa.

En privat blogg är beroende av vem som skriver och bara för att man kan starta och driva en blogg där man publicerar sina egna uppfattningar om vad som är sant så är det inte säkert att det verkligen är sanningen som står där. Visst finns det seriösa och bra bloggare, men då har de gjort sin källkritiska koll innan de trycker på publiceraknappen och det finns information på bloggen om vilka källor de har använt sig av.

Till syvende och sist handlar det som alltid om bristande kunskap. Om du har studerat retorik vid universitet eller högskola så bör du i normalfallet ha fått tillräckligt goda kunskaper i ämnet för att kunna tillämpa dem i en argumentation. Samma sak gäller för de flesta seriösa utbildningsanordnare, som exempelvis studieförbund, men där finns inte samma kontroll av kursinnehållet som man har inom högskolan. Och när vi kommer ner på andra utbildningsföretag och individuella föreläsare, ja då kan vi hitta nästan vad som helst i utbudet. Många gånger handlar det inte ens

**Ett påstående
blir inte sant
bara för att
många perso-
ner tycker att
det är sant**

om retorik, men saluförs som retorik eftersom det är ett ämne som lockar många. I vissa fall är det bara ren presentationsteknik som lärs ut, och visst är det bra att kunna köra snygga och intressanta presentationer på jobbmötet men det gör dig inte per automatik till en fena på argumentation.

För att bli skicklig på att argumentera krävs det mer än en tvåtimmarskurs med jobbet. Det är något som tar årtal av övning för att bemästra. Därtill måste du kunna hämta in fakta och kontrollera att det material du använder dig av är korrekt. Det duger inte att plocka in material från diverse källor på nätet utan att ha kontrollerat källorna ordentligt. Om den sakliga debatten ska ha någon framtid så måste vi börja skilja på rätt och fel, på tyckande och fakta. Kan du inte visa fram faktaunderlag till det du påstår så hör det helt enkelt inte hemma i en seriös debatt. Då får du välja en annan arena för att föra fram dina åsikter och lämna den sakliga debatten åt dem som har gjort en ordentlig faktakoll innan de ger sig in i hetluften. ↵